

ביאור מחלוקת רב יהודה ורב נחמן בדין גוד או אגוד

בבא בתרא י"ג-י"ג:

נועם הכסטר

"אין בהן כדי לזה וכדי לזה, מהו?
רב יהודה אמר: אית דינא דגוד או אגוד.
רב נחמן אמר: לית דינא דגוד או אגוד"¹.

פתיחה

המשנה פוסקת, שבמקרה ששניים שותפים בדבר שיש בו דין חלוקה – דהיינו שאילו יחלק יגיע לכל אחד חלק ששם הכל קרוי עליו² – זכותו של כל שותף לכופף חברו לחלק³.

אמנם במקרה שאין בו דין חלוקה, פוסקת המשנה שלא מחלקים, ובגמרא נחלקו האמוראים רב יהודה ורב נחמן האם יכול שותף אחד לכופף חברו לפרק השותפות בדרך אחרת – גוד או אגוד (גו"א), כלומר שנותן לו את האפשרות לשלם ולקחת הכל או לקבל כסף תמורת הכל.

ננסה לברר בעז"ה את שורש המחלוקת, והאם ישנו קשר בין מחלוקתם לבין הבנתם את דין המשנה ואת מהות דין גו"א.

חלוקת שותפים – חלוקה או מכירה

הגמרא לעיל⁴ דנה בשותפים שרצו לחלוק בדבר שאין בו דין חלוקה – מאיזה שלב אינם יכולים לחזור בהם:

"רב אשי אמר: כגון שהלך זה בתוך שלו והחזיק וזה בתוך שלו והחזיק".

הראשונים נחלקו בהבנת דינו של רב אשי – האם יש צורך באמירת "לך חזק וקניי", כפי שצריך כשקונים קרקע בחזקה שלא בפני המוכר⁵, או שמא חלוקת שותפים קלה יותר ואין צורך באמירה זו.

---

¹ ב"ב י"ג.

² ע"פ הרמב"ם, הל' שכנים פ"א, ה"ד.

³ "זה הכלל כל שיחלק ושמו עליו חולקי". ב"ב י"א.

⁴ ג'.

⁵ לקמן נ"ג.

א. רוב הראשונים⁶ כתבו במפורש, שבנידון דין א"צ לומר "לך חזק וקני". אמנם מעיון בדבריהם, ניכר שיש הבדל בין הראשונים בטעם הדבר:

(1) **המאירי**⁷ (בהסברו השני): "ויש מפרשים אותה אף בהחזיקו זה שלא בפני זה ושלא אמרו זה לזה לך חזק וקני, שמאחר שנתרצו לחלוק וחלקו הרי הוא **כמי שאמרו** זה לזה לך חזק וקני".

מדברי המאירי משמע, שאין הבדל מהותי בין חלוקה למכירה, וגם בחלוקת שותפים צריך עקרונית לומר לך חזק וקני, אלא שמאחר ונתרצו הרי הוא כמי שאמרו. נראה שסברתו היא שיש חילוק באומדנא, שכאשר אדם מקנה לחברו דבר שלא היה שלו – אין גמירות דעת עד שיאמר לו לך חזק וקני, אך כששותפים חולקים ביניהם דבר השייך לשניהם – האומדנא היא שיש גמירות דעת גם בלא אמירה זו.

(2) **רשב"א**⁸: "ויש מפרשים דרב אשי בא לחדש דאע"ג דבעלמא קיימא לך במוכר שדה לחבירו דשלא בפניו צריך למימר ליה לך חזק וקני, הכא דאינו זוכה בשל אחרים אלא **בירור חלקים בלחודא** הוא" וכו'.

לדרך זו מבואר שיש הבדל מהותי בין מכר לחלוקת שותפים, שבחלוקת שותפים א"צ כלל מכירה אלא ברירת חלקים בעלמא, ומשום כך א"צ אמירת לך חזק וקני⁹.

עוד משמע מדבריו, שלכל שותף יש חצי מהנכס, אלא שאינו מבורר איזה חלק שייך לכל אחד. ולכן מה שעושים בחלוקת שותפים זו ברירה בעלמא, ואין צורך בזכייה או הסתלקות.

(3) **רא"ש**¹⁰: "לא שיהו שניהם צריכין להחזיק, אלא כיון שהחזיק אחד מהם **נסתלק** מחצי האחר ונקנה לחבירו, **כדרך** ששנינו במטלטלין כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין... תימה מאי קמ"ל רב אשי... ואף ע"ג דבעלמא אמר דחזקה שלא בפניו צריך לומר לך חזק וקני, ה"מ בדבר שאין לו חלק בו אלא בקנין זה, אבל הכא **שהקרקע היא של שניהם** מועלת חזקה מדעתו שלא בפניו אפילו לא א"ל לך חזק וקני".

בדברי הרא"ש משמע, שסובר שכל הנכס שייך לשני השותפים, ולכן על מנת לחלק צריך רק הסתלקות של כל שותף מחצי, וממילא זוכה חברו במה שכבר היה שלו¹¹.

א"כ, אין מדובר כאן בברירה בעלמא, אך מצד שני זו לא ממש מכירה אלא רק הסתלקות, ומובן מדוע אינו צריך לומר לך חזק וקני, שהרי אמירה זו עניינה שמאשר לחברו לזכות בנכסיו וכאן אין צורך בזכייה מחודשת אלא הסתלקות בלבד.

⁶ רבנו יונה, הרא"ש, הר"ן, תוס', נמו"י, רשב"א, י"מ במאירי.

⁷ על המשנה הראשונה, ד"ה והקשו בגמ' (עמ' רנ"ד במהד' הישנה).

⁸ ג'. ד"ה ורב אשי אמר.

⁹ כך משמע גם ברבנו יונה שם ד"ה רב אשי אמר, דכתב "אין דין חלוקה כדין מכר או מתנה, שצריך לומר לך חזק וקנה". אמנם הסבר זה קשה מהא דקיי"ל אין ברירה. ותיירץ בשיעורי רבי שמואל (אות נ"ח), שאף אם אין זה בירור חלקים ממש, מ"מ כיון דלכ"א יש זכות מדין השותפות ליטול מחצה וא"צ להקנות חברו וסגי בהסכמתו, משו"ה א"צ לך חזק וקני. אמנם בסופו של דבר נשאר שם בצ"ע על לשון הרשב"א, דמשמע דהוא רק בירור בעלמא.

¹⁰ אות ג'.

¹¹ הרא"ש אינו אומר שזהו קניין חליפין, אלא רק לומד מחליפין, שכדרך ששם אין צורך שכל אחד יעשה מעשה קנייני – כך גם כאן, שאינו אלא הסתלקות. ועי' במ"מ הל' שכנים פ"ב ה"י, שכתב זאת בצורה מפורשת יותר.

ב. 1) הרמב"ן¹² מביא את דעת הסוברים שלא צריך לומר לך חזק וקני, אך חולק עליהם:

"ואינו נכון בעיני, דרב אשי סתם אמר והחזיק, ואי לאשמועינן האי דינא פרושי הוה מפרש ליה".

ובמקום אחר¹³, בהתייחס לסוגיה זו, מבוארת סברתו:

"ואי קשיא לך הא דאמרינן בשמעתא קמייתא דהשתפין... כגון שהלך זה בעצמו והחזיק בחלקו, וזה בעצמו והחזיק בחלקו... ואמאי לא סגי בחזקה דחד, ונימא כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו? תי רבינו הגדול ז"ל¹⁴ דההיא לאו מדין חליפין היא, דהא קאמר מעיקרא חליפין שקנו מידו, ומה לי חליפי סודר או חליפין דעלמא דקאמר בתר הכי אי נמי, אלא ודאי דההוא מדין מכירה היא וקנין חזקה, ומעיקרא קאמר שזכה בחליפין, ובתר הכי קאמר אי נמי בלאו חליפין אלא שזכה כל אחד בחלקו בחזקה דקאמר ליה חברה לך חזק וקני".

הרמב"ן מבאר, שהתירוץ הראשון בגמרא הוא שעשו קניין חליפין, ורב אשי מוסיף שישנה אפשרות נוספת לעשות קניין בחלוקת שותפים – קניין חזקה. בדבריו מבואר, שאין הבדל מהותי בין התירוץ; אלא ישנן שתי דרכי קניין אפשריות בחלוקת שותפים, ובכל אופן יש צורך בזכייה גמורה, ולכן צריך לומר לך חזק וקני. ע"פ הסבר זה בדברי הרמב"ן, נראה לומר שסובר באחד משני האופנים הבאים:

או שהנכס בו הם שותפים אינו בבעלות אף אחד מהם אלא בבעלות שלישית – "השותפות", ובשביל לחלק צריך כל אחד לקנות חלקו מ"השותפות" ולא מספיק שאחד יסתלק, או שסובר שלכל שותף יש חצי לא מבורר, כשיטת הרשב"א, אלא שא"א לברר כיון שבכל נקודה ונקודה יש לכ"א חצי. ולכן, כדי לחלק, צריך כל אחד לקנות מחברו את מה ששייך לו בחלק שלוקח. אמנם נראה שא"א להסביר כך ברמב"ן, כיון שיוצא שבחלוקה כופה את חברו לקנות ולמכור, וא"כ אין סיבה שלא יוכל לעשות זאת גם בגו"א¹⁵, והרמב"ן כתב¹⁶: "וכל עיקר אין דיננו בגוד או איגוד לכוף אדם למכור מנכסיו כלום ולא ליקח כלום, אלא או ימכור או יקח".

2) גם המאירי¹⁷, בהסברו הראשון, כתב שצריך לומר לך חזק וקני, ולכאורה משמע שהבין כרמב"ן. וכן משמע בהסבר השני שהובא במאירי (הנזכר לעיל), שכתב שאמירת לך חזק וקני נצרכת אלא שהוא כמי שאמרו. אמנם ניתן לומר, שאע"פ שפסק לדינא כרמב"ן – סברתו שונה, שכן יש מקום להבין שסובר שאמירת לך חזק וקני מהווה כאן תנאי בסיסי שנועד לוודא שיש הסכמה ולא חזר בו¹⁷. ממילא אין ראייה שסובר שזו מכירה, שכן גם בביררת חלקים בעלמא נצרכת הסכמה בדבר שאין בו דין חלוקה.

¹² ג'. ד"ה והא דאמר רב אשי.

¹³ מובא בריטב"א על קידושין כ"ח. ד"ה כל הנעשה דמים.

¹⁴ עיי' בחידושי הרמב"ן שם שכותב כדברים הללו אלא שמקצר.

¹⁵ ע"פ מה שנאמר בהמשך, שלרמב"ן דין גו"א נגזר מדין המשנה.

¹⁶ במלחמת ה'.

¹⁷ עיי' ב"אבן האזל" (על הל' שכנים ב', י') שעושה חקירה אם אמירת לך חזק וקני הווי ע"מ שיהיה דעת מקנה או שזה בשביל שתהיה הסכמה כללית ונדע שלא חזר בו.

סיכום ביניים: לשיטת הרשב"א חלוקת שותפים אינה מכירה אלא ברירת חלקים, ולכן א"צ לומר לך חזק וקני, ולשיטת הרמב"ן חלוקת שותפים הווי מכירה, ומשום כך צריך לומר לך חזק וקני. והרא"ש הוא שיטה אמצעית, שסובר כי חלוקת שותפים זו הסתלקות, ולכן א"צ לומר לך חזק וקני.

גוד או אגוד – חלוקה או מכירה

א. (1) רוב הראשונים¹⁸ מפרשים את גו"א במובן של מכירה/קניה, כלשון רש"י:

"זה שרוצה לחלוק אומר לזה שאינו רוצה לחלוק, או קוץ לי דמים וקנה לך חלקי או אני אקוץ דמים ואתן לך בחלקך".

2) ה"יד רמה"¹⁹ כותב, שכשאחד השותפים רוצה לעשות גו"א כופין את חברו עד שיאמר רוצה אני. משמע שגם לשיטתו יש בזה זכייה, ולכן צריך דעת מקנה וצריך שיאמר רוצה אני.

ב. (1) לעומת דברי ה"יד רמה", משמע ב"שיטה מקובצת" שאין צורך בדעת מקנה:

הגמרא מנסה להוכיח שאין דין גו"א מחציו עבד וחציו בן-חורין, שרק משום מצות פרו ורבו כופין את רבו לשחררו, ובלא זה לא היה יכול לכוף את רבו לשחררו²⁰. ושואל על זה ה"שיטה מקובצת"²¹, מדוע לא דחו הוכחה זו מכך שאסור לרבו לשחררו מדין "לעולם בהם תעבודו", ומתרחץ שאם יש דין גו"א העבד ישלם ויצא בעל כרחו של בעליו. משמע שסובר שאין כאן הקנאה, ולכן מועיל אף בלא דעת בעליו, ומשום כך לא עבר בעליו שום איסור²².

2) ה"ח"ט²³ בסוגיית שניים אדוקין בשטר משווה את הנידון שם לסוגייתנו:

"ולדברי הכל כל דבר שאם יחלק יפסד שמין אותו בדמים וחולקין בדמים כדתנן בפי' השותפין: אין חולקין את החצר עד שיהא בה כדי לזה וכדי לזה... ואם לאו מעלין אותו בדמים".

מפורש בדברי הר"ח, שדין "מעלין אותו בדמים" משמעו חלוקה, כלומר שחולקים את הבעלות ע"י שאחד לוקח את הנכס והשני את הדמים.

3) המב"ט²⁴ כותב, שנראה שדין גו"א הוא דין תורה ולא תקנת חכמים. ונראה מסברא שסובר שזו חלוקה, שכן קשה לומר שהתורה נותנת לשותף זכות לכוף חברו למכור נכסיו או לקנות נכסי חברו.

¹⁸ רש"י, רבנו יונה, רמב"ן במלחמות, רבנו גרשום, נמו"י, המאירי ועוד.

¹⁹ פרק שלישי, אות קפ"ה.

²⁰ ע"פ הסבר רש"י.

²¹ י"ג. ד"ה שמע מינה.

²² ראיה זו וכן הראיה לקמן מבעל ה"קריית ספר" מופיעות בשיעורי הגר"ש רוזובסקי רכ"ה.

²³ ב"מ ז':

²⁴ "קריית ספר" הל' שכנים פ"א (בניגוד לדעת רוב הראשונים הסוברים שדין גו"א הוא תקנת חכמים).

סיכום ביניים: לרוב הראשונים משמעות גוי"א היא מכירת/קניית הנכס, ולר"ח, לשטמ"ק ולמבי"ט גוי"א הוא סוג של חלוקה.

הזכות לדרוש חלוקה

על פי רוב, כשחולקים נכס – גם כשיש בו דין חלוקה – יש בכך ירידה בשווי נכסי השותף, שכן שותפות בדבר גדול שווה יותר מבעלות בלעדית על דבר קטן. אעפ"כ חידשה המשנה, שיש לשותף זכות לכוף חברו לחלק במקרה שיישאר שמו עליו²⁵. הרשב"א²⁶ אף אומר, שמדינא זכותו לכוף אפילו בדבר קטן, שאילו יחלק יאבד את שמו, אלא שחכמים תיקנו שלא יוכל לעשות זאת כדי שלא יפסיד חברו.

א"כ, יוצא שיש לאדם זכות בסיסית על ממונו, וזכות זו כוללת אפשרות לפרק שותפות כך שממונו יישאר בבעלותו הבלעדית, אף ששותפו ניזוק בכך, ובלבד שיישאר חברו עם דבר ששמו עליו. לדרך זו יוצא, שזכות זו על ממונו קיימת גם בדבר קטן, אלא שאז א"א לממשה בדרך הרגילה, אך אם תמצא דרך אחרת שתאפשר לו מצד אחד להיפרד ומצד שני להשאיר את חברו עם דבר ששמו עליו – זו זכותו.

על פי דרך זו ניתן להבין את פתרון "גוד או אגוד" של רב יהודה כנגזרת של דין המשנה – זו אפשרות של פירוק השותפות ואע"פ שייטכן שחברו מפסיד מכך – הוא נשאר עם משהו בעל שווי – נכס או כסף. אמנם קשה לומר שכסף נכנס תחת ההגדרה של "שמו עליו", אך נראה שהקריטריון הזה אינו דווקא והנקודה היא שיישאר עם נכס הראוי לתשמישים שהיו לו קודם, כדברי התוס' על המשנה²⁷: "אף על גב דבכל דהו מקרי שדה כדאמרין בפרק האומר... מ"מ אינו חשוב לטרוח לחרוש ולזרוע בפחות מט' קבין". א"כ, כפי שלחומרא שם הנכס אינו תמיד קובע – כגון שיש לו שם שדה אך אינו חשוב, מסברא נאמר כך גם לקולא – שאם אין שמו עליו אך הוא ראוי לו בדיוק כמו הנכס שהיה לו נחשב כ"שמו עליו". ע"פ דרך זו יש מקום לומר ששווי נחשב כדבר ששמו עליו, בדומה לדברי הרא"ש²⁸ לגבי אדם שהתנה על מנת להחזיר דבר – אם דמים נחשבים חזרה:

"יראה אם אמר שור זה נתון במתנה על מנת שתחזירנה לי והקדישו והחזיר לו דמיו הרי זה קדוש, אף על גב דקאמר על מנת שתחזיר לי, דכיון שהחזיר לו דמים ויכול לקנות בהם שור אחר כיוצא בזה קרינן ביה שפיר מידי דחזי ליה".

מחלוקת רב יהודה ורב נחמן

מעבר לשאלת ההפסד של חברו, שכאמור אפשר ללמוד מהמשנה עד כמה יכול להפסיד את חברו בדרישתו לחלוקה, יש לעיין האם הדרך בה מפרקים את השותפות ניתנת להילמד מהמשנה – אם למדנו מהמשנה שאפשר לכוף חברו לחלק זה לא מלמד שאפשר אף לכופו למכור/לקנות!

²⁵ אמנם הפוסקים דנו גם בשאלה האם יכול לכוף חברו לחלק כשנשאר שמו עליו אך יורד ערכו מעבר לחומש. עי' בשו"ע סי' קע"א סע' ה', ובפת"ש שם סק"ג.

²⁶ שו"ת הרשב"א ח"א סי' תתקנ"ו, וח"ב סי' קמ"א.

²⁷ י"א. ד"ה ולא את השדה.

²⁸ קידושין פרק ראשון, אות כ'.

שיטת הרמב"ן: כפי שביארנו לעיל, הרמב"ן סובר שחלוקת שותפים משמעותה קנייה מ"השותפות". ע"פ שיטה זו עולה שהמשנה חידשה כבר שזכותו של כל שותף כוללת אפשרות לכופף חברו לעשות מעשה בעל חלות קניינית, א"כ אין הבדל מהותי בין דין המשנה לגו"א – בו כופה את חברו לבחור בין קניית הנכס לבין נתינת אפשרות לחברו לקנות, ובלבד שיישאר עם דבר ששמו עליו. א"כ לשיטת רב יהודה דין גו"א נגזר ישירות מדין המשנה, דמה לנו אם כופהו לקנות חציו או כולו.

ולפי זה, כיצד נבאר את שיטת רב נחמן הסובר ש"לית דינא דגו"א", במה זה שונה מהמשנה?

א. אפשר לומר שהרמב"ן בסוגיה לעיל, כשעסק בחלוקת שותפים, כתב את ביאורו ע"פ שיטת רב יהודה המתקבלת להלכה, אך דין זה גופא הווי מחלוקת רב יהודה ורב נחמן. כלומר, ר"י סובר שחלוקת שותפים זו מכירה וממילא משם נלמד לדין גו"א. ור"נ סובר שבשותפים שחלקו זו ברירת חלקים בעלמא ואין ללמוד משם לגו"א שהוי מכירה.

ב. ניתן לומר שדברי הרמב"ן, שחלוקת שותפים זו מכירה, הם לכוי"ע אך דווקא משום שהנידון שם הוא בדבר שאין בו דין חלוקה, וחלקו ר"י ור"נ אם דין משנתנו – חלוקה בדבר שיש בו דין חלוקה, הוא זהה לדין חלוקה בדבר שאין בו דין חלוקה. שכן יש מקום לחלק ולומר, שבדבר גדול שיש בו דין חלוקה כבר בשעת השותפות יש לכ"א חצי ובחלוקה רק עושים ברירה, אך בדבר קטן כ"א שייך בכולו ויש צורך בהקנאה זה לזה ולא רק ברירת חלקים. כלומר, ר"י סובר שגם בדין משנתנו יש צורך במכירה וממילא ניתן ללמוד מהמשנה לגו"א. ור"נ סובר שאע"פ שבחלוקת דבר קטן יש צורך במכירה, במשנתנו העוסקת בכפיית חלוקה בדבר שיש בו דין חלוקה אין צורך במכירה אלא בברירת חלקים, וממילא א"א ללמוד מדין המשנה לגו"א.

א"כ, לשני הסברים אלו חלקו ר"י ור"נ במהות דין החלוקה במשנה וממילא אם אפשר ללמוד מהמשנה לגו"א.

הגר"מ פיינשטיין²⁹ כתב הסבר דומה לזה³⁰, אלא שתלה מחלוקתם במחלוקת אם האחים שחלקו כיורשים או כלקוחות³¹, ומשום כך גם דחה הסבר זה:

"ויש מקום לומר דזהו מחלוקת ר' יהודה ור"נ דר' יהודה סובר דכלקוחות הן ויש למילף גם שיהיה דינא דגוד או אגוד מעצם דין החלוקה, ור"נ סובר דכיורשין הם דלכן אין למילף ומעצמנו אין לומר שיוכלו לכופף למכור או לקנות ולכן סובר שלית דינא דגוד או אגוד. אבל דחוק לומר שתלוי זה בדין אם הם כיורשין או כלקוחות וגם הא ר"נ אמר שמואל בדף ז' אמר האחין שחלקו אין להם דרך זע"ז שהוא מטעם דכלקוחות הן ומוכר בעין יפה מוכר...".

א"כ, הגר"מ פיינשטיין מקבל את ההסבר שתולה את דינו של ר"י בדין המשנה, אלא שאינו מקבל את ההסבר שתולה את שיטת ר"נ בכך שחלוקת שותפים הווי ברירה בעלמא – שהרי מפורש בדף ז': שגם לר"נ האחים שחלקו הם כלקוחות.

אמנם יש מקום לתרץ, שאין קשר בין המחלוקת באחים שחלקו אם כיורשין או כלקוחות, לבין שאלת הצורך בקניין בחלוקה, כדברי אבן האזל³²: "דאף דקיי"ל אין ברירה וקיי"ל דהאחין שחלקו הרי הן

²⁹ דברות משה ב"ב, סי' י' ענף ב'.

³⁰ אמנם לא נדרש לשאלת הגדרת הכסף כדבר ששמו עליו ולא תלה הסבר זה ברמב"ן.

³¹ ב"ב ק"ז. ועי' ברמב"ם הל' שכנים פ"ב ה"ב וכן ש"פ שה"ה בשותפים שקנו שדה וחילקו.

כלקוחות משום דלא אמרינן שהובר שכל אי נטל חלקו הראוי לו, מ"מ אפשר לומר דאינו בתורת הקנאה אלא בתורת סלוק, שזוכה כל אחד בחלק שלו ומניח לחברו לזכות בחלק השני".

א"כ, למרות שר"נ סובר שהאחים שחלקו הם כלקוחות, אפשר עדיין לומר שסובר שאין צורך בהקנאה, וממילא א"א ללמוד מחלוקת שותפים לגוי"א.

ועיי"ש שמדייק כך בדברי הרמב"ן, וזה עולה יפה עם הסבר הסוגיה שתלינו ברמב"ן.

ג. הגר"מ פיינשטיין²⁹ מסביר למסקנה, שר"י באמת לומד דין גוי"א מדין החלוקה במשנה, אך ר"י סובר שאינו דומה כיון ששם עכ"פ כ"א נשאר בנחלתו³³. ונוכל להוסיף על גבי הסבר זה ולפרש שחלקו בהבנת הצורך ב"דבר ששמו עליו", שלר"י העניין הוא שיהיה ראוי לו לשימושיו וכדו' ובה דמים מועילים כדברי הרא"ש שהובאו לעיל²⁸, ולר"י יש תנאי הכרחי שכל שותף יישאר בנחלתו עצמה ולא מספיק מידי דחזי ליה.

שיטת ר"ח, המבי"ט והשטמ"ק: לדרך זו ביארנו שגוי"א הווי חלוקה. א"כ, גם לשיטתם ניתן לומר שר"י למד דין זה מהמשנה, שכן אין ביניהם הבדל מהותי. וכן נראה בדברי המבי"ט שכוללם יחד בדבריו. א"כ, מדוע ר"י חולק על דין זה?

א. הר"ח אינו מבאר את סוגייתנו אלא הזכירה כבדרך אגב, וניתן לבאר שכתב שזו חלוקה רק אליבא דר"י שהתקבל להלכה, ובעצם בזה גופא חלקו ר"נ ור"י – האם גוי"א זו חלוקה או מכירה וממילא האם זה נלמד מהמשנה. וודאי שניתן לומר זאת במבי"ט, שלא ביאר את הסוגיה אלא כתב דבריו אליבא דהלכתא.

ב. ניתן לבאר שלכו"ע גוי"א הווי חלוקה, אלא שבמשנה חולקים את הנכס עצמו ואילו בגוי"א חולקים את הבעלות ולכן סובר ר"י שאין ללמוד מהמשנה לגוי"א. אמנם לדרך זו ניתן לומר שגם ר"י סובר שיש חילוק בין המשנה לגוי"א וכל מחלוקתם היא אחרת כדלקמן.

שיטת שאר ראשונים: כאמור, לרוב הראשונים דין המשנה זו חלוקה ואילו גוי"א זו מכירה, א"כ מוכח שאין ללמוד מהכללים הנובעים מהמשנה את דין גוד או אגוד. א"כ, במה חלקו?

א. ה"י"ד רמה³⁴ סובר, שאמנם אין זה דין המשנה, שכן במשנה זו חלוקה וכאן א"א לעשות חלוקה, אך הוא בכל זאת קושר את מחלוקתם למשנה. ר"י ור"י חלקו איזה פתרון דומה יותר לדין המשנה, לחלוקה: ר"י סבר שגוי"א דומה לחלוקה משום שהם נפרדים וכ"א נשאר עם דבר משמעותי שיכול ליהנות ממנו, ור"י סבר שהישארות בשותפות וחלוקת השכר או התשמישים דומה יותר לחלוקה שכן אף אחד לא מסולק לגמרי מנכסיו.

³² על הל' שכנים פ"ב, ה"י.

³³ עיי"ש שכן מסביר למ"ד האחין שחלקו הרי הם כלקוחות, ולמ"ד כיורשין הסביר אחרת. וכן הסביר בדרך נוספת את מחלוקת ר"י ור"נ.

³⁴ אות קס"ד.

ב. הרשב"א³⁵ סובר גם הוא שגו"א זו תקנה שנתקנה כתחליף לדין חלוקה, אך בשונה מהרמ"ה הוא אינו מגדיר את הקריטריון לפתרון לפי הדמיון לחלוקה אלא לפי מה שעדיף לנתבע:

"דאילו מדינא הוה לן למימר דאפילו חצר דלית ביה שיעור חלוקה אילו רצה זה ליטול חלקו יטול, אלא משום עשיית הישר והטוב אי אפשר... ובעקר תקנתא פליגי דמר אמר דינא דחלוקת זמנים ידועים עדיפא ליה לנתבע משום דהדרא ליה, ומר אמר גוד או איגוד עדיפא ליה לנתבע משום דידו על העליונה".

כפי שהוזכר לעיל, הרשב"א סובר שמדינא זכותו של כל שותף לחלק אף בדבר שלא יישאר שמו עליו, אלא שחכמים תיקנו שלא יעשה זאת. א"כ, חכמים מנעו ממנו את החלוקה אך תיקנו לו פתרון אחר שיהיה הוגן יותר כלפי השותף שאינו מעוניין בפירוק השותפות. ע"פ הסבר זה מבין הרשב"א שחלקו ר"י ור"נ איזה פתרון הוא הצודק ביותר כלפי הנתבע.

ג. לעומת זאת, בתשובות הרא"ש³⁶ משמע שתקנת גו"א אינה קשורה כלל לדין המשנה, אלא מדין 'זה נהנה וזה לא חסר':

"דטעמא דרב יהודה דאמר אית דינא דגוד או איגוד היינו משום... דהוי זה נהנה וזה אינו חסר, שאינו ראוי לתשמיש שניהם וראוי לאחד מהם. ואפילו הכי אמר רב נחמן דלית דינא דגוד או איגוד דמצי למימר לקנות איני רוצה וגם למכור חלקי איני חפץ...".

א"כ, משמע שר"י לא טוען שיש תקנה יותר טובה או יותר קרובה לדין המשנה, אלא שחלקו אם יש כאן דין 'זה נהנה וזה לא חסר' או לא.

גם **החזו"א**³⁷ כתב הסבר דומה, שחלקו בדין גו"א בפני"ע, אך לא מדין 'זה נהנה וזה לא חסר' אלא האם זהו דין ישר: "שגם זה בכלל הישר שאין לאחד לסבול מכובד השותפות בזמן שנותן לחברו הברירה ליקח או למכור, ור"י סבר אית דינא דגוא"א ור"נ סבר לית דינא דגוא"א".

סיכום

המשנה פסקה שבנכס שיש בו דין חלוקה כל שותף יכול לכוף חברו לחלק. במקרה שאין בו דין חלוקה – נחלקו ר"י ור"נ אם יכול שותף לכוף חברו לדין גו"א, וראינו כמה אפשרויות בהבנת הקשר בין דין המשנה לבין דין גו"א:

א. אפשר לומר שר"י סובר שדין גו"א נגזר ישירות מדין המשנה או משום ששניהם עוסקים במכירה, כפי שהסביר הגר"מ פיינשטיין וכפי שתלינו ברמב"ן, או משום ששניהם עוסקים בחלוקה, כפי שהעלינו אפשרות להסביר בשטמ"ק, בר"ח ובמב"י ט.

ב. הי"ד רמה" והרשב"א מסבירים שדין גו"א הוא תקנה שבאה כתחליף לדין המשנה.

³⁵ שו"ת ח"ב, סי' קמ"א (ועי' הערה 26).

³⁶ שו"ת הרא"ש, כלל תשעים ושמונה, ג'.

³⁷ ב"ב סי' ח', א'.

ג. הרא"ש והחזו"א מסבירים שגו"א זה דין בפני"ע, בלא כל קשר לדין המשנה.